

Vampyrer i populærkultur og folkløse

Av Gøril Aaseth

Vampyren er, i all sin gru, et allsidig vesen. Den har gjort sitt inntog på de fleste kulturelle arenaer, være seg film, litteratur eller folketro. Folk flest har nok et stereotypisk bilde av vampyren som en kappekledd, blek adelsmann med skarpe hoggtenner og et sug mot jomfruhals og blod. Denne versjonen av vampyren er særlig å se i sammenheng med skjønnlitteratur, da spesielt den irske forfatteren Bram Stokers *Dracula* fra 1897, som har blitt stående som en milepæl i vampyrhistorien.

I kjølevannet av *Dracula* blomstret vampyrmotivet som underholdning. Det ble satt opp teaterstykker basert på romanen og ikke minst har den berømte filmen *Nosteratu* fra 1921 hatt sitt å si for at vampyren som filmhelt vant fotfeste. I 1931 kom det nok en vampyrfilm, ganske enkelt kalt *Dracula*. Tittelrollen var besatt av den ungarske skuespilleren Bela Lugosi, som med sin meget passende aksent, virkelig ble den personifiserte filmvampyr. Grev Dracula har hatt enorm betydning for hvordan vampyrer i moderne tid blir oppfattet. Men vampyrene i litteratur og på film, er på mange måter forskjellige fra vampyren slik den beskrives som et overnaturlig vesen i folkløsen. De moderne litterære og filmatiske vampyrer er ofte en fryd for øyet, og har en spennende historie knyttet til seg, noe som ikke alltid kan sies om de som blir skildret i folketradisjonen. Disse var som oftest vanlige, grå

hverdagsmennesker, som etter sin død ble stygge, groteske, blodhungrige gjengangere. Motiver med bloddrikkende vandøde er å finne i fortellinger fra nesten hele verden, men det er Romania, eller Øst-Europa som oftest blir forbundet med å være vampyrenes hjemsted.

Den rumenske folkløristen Agnes Murgoci beskrev i sin artikkel "The Vampire in Roumania" en rekke kjennetegn på vampyrer og metoder for å bli kvitt dem. Hun tok utgangspunkt i rumenske fortellinger og folketradisjon. Vampyrer, skriver hun, ble først og fremst avslørt ved mange og uventede dødsfall innenfor et lite område. Et særpreg ved de uhyggelige vesenene, slik det beskrives i folkløsen, er at de ofte var kresne og gikk etter sine egne slektninger og venner. Selv om andre kunne jo også rammes. Et sikkert tegn på at en vampyr var på ferde var hvis familie og dyr i en nylig avdøds hushold, begynte å dø uforklarlig og i rask rekkefølge. Vampyren kunne også finne på å besøke sin tidligere familie om nettene. Det fantes flere motmidler mot slike nattlige besøk. Vampyrer kunne komme seg inn i et hus på flere måter, for eksempel gjennom nøkkelhull eller gjennom pipa. For å hindre dette var hvitløk et glimrende hjelpemiddel. Ved å dandere hvitløk i korsform i vinduene, henge hvitløk på dørene og i peisen kunne man som oftest føle seg trygg. Var man av den litt mer nervøse typen, kunne en gardere seg ved å legge en kniv

under hodeputa, eller ligge med hodet i fotenden. Da ville vampyren, hvis den mot formodning skulle komme seg inn i huset, bli så forvirret at den ikke greide å finne den sovende,

Når det er nok beviser for at en vampyr herjet, var neste skritt å bli kvitt den. En forestilling om vampyrer gikk ut på at de forlot alle sine kalde graver hver natt, unntatt lørdager. Ett sikkert kjennetegn på at en vampyr holdt til i en grav, var hvis det ble oppdaget et lite hull i bakken ved en gravstein. Det var gjennom dette hullet at vampyren kravlet seg ut på vei til sine nattlige blodorgier.

På film og fjernsyn er den tapre vampyrdreper ofte utstyrt med en trestake, og hvis man skal holde seg til folkloren, er ikke dette et dumt valg. I tillegg kunne andre effektive våpen mot vampyrer være spade, vievann og selvfølgelig hvitløk. For at de redde bøndene i det gamle rumenske bondesamfunnet skulle være helt sikre på at det faktisk var en vampyr man hadde med å gjøre, måtte det mistenke liket bli gravd opp for å bli tatt i nærmere øyesyn. Tegn en da skulle se etter, var om hår og negler hadde vokst etter døden. Om liket hadde holdt seg bra, om det fantes spor av friskt blod i munnvikene, om huden hadde endret farge; svart eller rødlig. Og om liket hadde økt i omfang, kanskje på grunn av alt blodet det har stjålet fra de levende.

Antropologen Paul Barber, som har interessert seg for beskrivelsene av lik som var blitt

mistenk for å være vampyrer, har i sine undersøkelser fastslått at det finnes andre forklaringer på endringer, enn at det er noe overnaturlig i gjære. Han mener at det er snakk om naturlige prosesser som inntreffer i nedbrytningen av kroppen. Huden trekker seg tilbake etter en tid i graven, slik at det kan gi illusjonen av at tenner og hår har vokst, og kroppen blir større på grunn av gassutvikling i nedbrytningsprosessen.

Den rumenske folkloren beskriver metoder for å drepe vampyrer som også dukker opp igjen i populærkulturen. Dette kunne for eksempel være å drive en trestake inn i brystet på det mistenkte liket, og da kunne det hende at det ytret et skrik, noe som var et sikkert bevis på vampyrisme. En annen plausibel forklaring er at skriket skyldes at gasser i den råtnende kroppen blir presset ut. Denne penetreringen var i følge folketradisjonen ikke ment å drepe vampyren, men å binde den til graven. Trestaken var nemlig ikke nok til å ta knekken på uvesenet, fordi vampyrens ugudelige sjel var knyttet til blodet, hjertet, musklene og innvollene, og vampyren ville fortsette å eksistere så lenge den minste del av kroppen fantes. Det sikreste botemiddel mot vampyrer ble da å brenne liket. Den minste lille bloddråpe måtte vekke, ellers ville bare vampyrproblemet atter en gang oppstå.